

МАРІЯ БРАТКО

Фаховий коледж «Універсум» Київського університету імені

Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

m.bratko@kubg.edu.ua, ORCID iD 0000-0001-7162-2841

ФАХОВІ КОЛЕДЖІ ЯК ОСВІТНІЙ РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Стаття присвячена проблемі розвитку вітчизняних коледжів у новому статусі – закладів фахової передвищої освіти (ЗФПО), обґрунтуванні їх місця у системі освіти України в контексті формування людського капіталу країни. Акцентовано увагу на сутнісному змісті поняття «людський капітал», ролі соціального інституту освіти у формуванні потенціалу людського капіталу. Освітню місію фахових коледжів розглянуто через призму цивілізаційної та соціокультурної ролі освіти. На основі ретроспективного аналізу історії становлення та розвитку коледжів упродовж періоду відновлення незалежності України (1991-2021 рр.) як складника системи неперервної професійної підготовки, нормативно-правової основи їхнього функціонування, актуального Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019), статистичних даних та результатів авторських емпіричних досліджень зроблено висновок про самодостатність і необхідність цього складника сучасної системи освіти України. Визначено, що фахова передвища освіта є своєрідною з'єднувальною ланкою між загальною середньою та вищою освітою, а її зміст – це доцільне поєднання прагматично-практичної та академічно-теоретичної складових. Актуалізовано середовищний підхід у фаховій передвищій освіті та аргументовано необхідність перетворення фахових коледжів у ресурсні центри через проєктування і реалізацію відповідного освітнього середовища закладу освіти. Запропоновано поетапний алгоритм такої проєктної діяльності. Наведено приклади труднощів та недоліків, з якими можна зіткнутися, проєктуючи інноваційне освітнє середовище фахового коледжу.

Ключові слова: заклад фахової передвищої освіти, освітнє середовище, освітнє середовище закладу фахової передвищої освіти, проєктування, ресурсний центр, середовищний підхід, фахова передвища освіта, фаховий коледж.

Вступ. Одним із найбільш актуальних завдань для сучасної України є створення системи освіти, яка б відповідала сучасним цивілізаційним викликам та цілям державотворення. Роль освіти у цивілізаційному поступі, житті суспільства, країн та спільнот осмислена через призму історії та соціокультурну практику і не піддається сумніву. В. Огнев'юк наголошує, що «тільки суспільство, яке дбає про створення умов, механізмів, засобів та можливостей для особистісного розвитку людини, умов для її соціалізації та ідентифікації як члена суспільства, може забезпечити відтворення цивілізаційних засад свого функціонування і розвитку» (Огнев'юк, 2012, с. 6), а, отже, можна стверджувати, що освіта – це проєктування певного визначеного способу досягнення бажаного майбутнього.

У цьому контексті – якість, ефективність, відкритість, варіативність, альтернативність, актуальність, інноваційність, доступність, прогностичність, пролонгованість упродовж усього життя – це бажані характеристики освіти. А наявність та доступність різноманітних освітніх агентів і джерел інформації за межами соціального інституту освіти актуалізує створення нового образу закладів освіти різних типів, що мають набути рис специфічних ресурсних центрів, метою діяльності яких є розвиток людського капіталу. Сучасна економічна теорія ідентифікує людський капітал як один із найважливіших складників довгострокового економічного зростання. Насамперед, мова йде про людський капітал індивіда, який є мірою розвитку людського капіталу всіх рівнів – індивідуального, корпоративного, галузевого, регіонального, національного, що виокремлюються відповідно до рівнів економіки. У передмові до фундаментального дослідження «Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ», яке виконане у Центрі Разумкова, акцентовано увагу, що «у ХХІ столітті світовими лідерами стають країни, які навчилися краще за інші використовувати знання, вміння, компетенції людей, їхній здатності до подальшого навчання – усе те,

що охоплюється категорією «людський капітал» (Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ, 2018, с.5). Автори дослідження щиро переконані, що «людський капітал є головним драйвером створення та розвитку інноваційної економіки» (Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ, 2018, с. 6).

Інвестиції в людський капітал – це цілеспрямовані витрати (в грошовій або іншій формі) на розвиток людини, які сприяють інтелектуальному та професійному зростанню людини, підвищують її продуктивні здібності, які у майбутньому принесуть дохід як окремому індивіду, так і суспільству в цілому. Зазвичай економісти структурують інвестиції в розвиток людського капіталу, виокремлюючи витрати на освіту (загальну, спеціальну, професійну, формальну, неформальну, корпоративну за місцем роботи); витрати на охорону здоров'я (витрати на профілактику захворювань, медичне обслуговування, здорове харчування, поліпшення умов проживання); витрати на мобільність, коли працівники мігрують у місця з вищою продуктивністю; витрати на пошук інформації на ринку, витрати на виховання дітей. Освіта, у всіх вимірах, збільшує обсяг людського капіталу, охорона здоров'я збільшує його тривалість, міграція та пошук інформації сприяє підвищенню цін на людський капітал, виховання відтворює його у наступних поколіннях.

Один із розробників теорії людського капіталу лауреат Нобелівської премії економіст Т. Шульц (Т. W. Schultz), надавав ключове значення освіті у створенні людського капіталу, стверджуючи, що інвестиції в освіту знаходяться у повній згоді з культурними цілями, оскільки дозволяють розраховувати в майбутньому не тільки на доходи, обумовлені наявністю шкільної та вищої освіти, а й на більш високу ступінь задоволення культурних запитів (Schultz, 1961; Шульц, 1994, с.38). На думку В. Андрущенко, «освіта надає знання, формує компетенції та цінності, будує платформу ствердження особистості як самостійної та

самодостатньої» (Андрущенко, 2021, с.6), а, відтак, відіграє серед інших агентів та умов значну роль у життєвому поступі особистості.

Мета статті полягає в обґрунтуванні місця і ролі фахових коледжів як ресурсних освітніх центрів у системі освіти України в контексті формування людського капіталу країни.

Методологія. Для досягнення мети дослідження використано комплекс дослідницьких методів, а саме: теоретичних – структурно-функціональний, порівняльно-зіставний, нарративний аналіз нормативної бази та теоретичних праць з обраної проблематики; систематизація, синтез, зіставлення, узагальнення та моделювання; емпіричних – діагностичні (анкетування, інтерв'ю); статистичні, що дає змогу аргументовано розкрити сутність проблеми та сформулювати її вирішення.

Місце і роль фахових коледжів як закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України.

Соціальний інститут освіти має чи не найбільші важелі для впливу на людський розвиток з метою забезпечення реалізації потенціалу кожної особистості, кожного людського життя як потенційного людського капіталу, що забезпечить не тільки індивідуальний, але й колективний економічний результат. Інвестиції у післяшкільну освіту сприяють формуванню висококваліфікованих фахівців різного рівня, що у підсумку суттєво впливає на темпи економічного розвитку. Відтак, рис інноваційності, яка спрямована на розвиток людського капіталу, мають набути заклади післяшкільної освіти – професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої, післядипломної, адже «маркетизація освіти вимагає надавати якісні послуги та готувати фахівців відповідно до вимог ринку праці» (Мосьпан, 2021, с.23). Крім того, саме вони упродовж становлення України як держави (1991 – 2021 р.р.) відчували на собі численні турбулентні зміни, які негативно вплинули на формування їхньої конкурентоспроможності, через недосконалість мережі; розпорошеність

ресурсів – кадрових, фінансових, інформаційних, інфраструктурних; слабкий зв'язок з реальним ринком праці; поліфункціональність цільових задач діяльності.

Чи не найбільше підпали під коливальні процеси реформування коледжі. Спочатку коледжі стали вищими навчальними закладами I-II рівня акредитації. Цей статус був закріплений у Законі України «Про освіту» (1991 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2002 р.). (Закон України, 1991; Закон України 2002). Щоправда, їм важко було змагатися з інститутами та університетами (вищими навчальними закладами III-IV рівня акредитації) у царині вищої освіти, що передбачає не тільки передачу певних знань, але й створення нових, у співдружності викладачів та здобувачів освіти. Згодом коледжі втратили цей статус відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) та потрапили під вплив перехідного, невизначеного періоду до прийняття Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.), який легалізував і пояснив новий складник системи України – фахову передвищу освіту, що був презентований у Законі України «Про освіту» (2017 р.) (Розділ II, ст.10) (Закон України, 2014; Закон України, 2017; Закон України, 2019). Окремі коледжі, які доказали свою спроможність здійснювати підготовку за бакалаврськими програмами, залишились у системі вищої освіти. Однак коледжі, які поєднують фахову підготовку з наданням повної загальної освіти, мають набути нового статусу – закладу фахової передвищої освіти – фахового коледжу. Фахові коледжі не просто мають повернутися до статусу з'єднувальної ланки між шкільною та університетською освітою, як це було в радянські часи, коли згідно з Законом Української РСР «Про народну освіту» (1974 р.), Розділ VII, ст. 49–54, училища та технікуми належали до ланки середньої спеціальної освіти (Закон Української РСР, 1974), а стати повноцінним інноваційним складником вітчизняної системи освіти.

Адже коледжі, не дивлячись на приналежність до різних ланок

післяшкільної освіти, як заклади середньої спеціальної освіти (радянський час), вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації (період незалежності України до 2014 р. та у «період невизначеності долі коледжів» з 2014р. до 2019 р.) упродовж усієї історії свого функціонування були залучені до реалізації принципів єдності, наступності, безперервності освіти, а їхні випускники мали змогу продовжувати навчання за спеціальністю на наступних щаблях освіти за скороченими термінами та активно поповнювали ряди трудових ресурсів країни. Закон України «Про фахову передвищу освіту» (2019) визначає «порядок, умови, форми та особливості здобуття фахової передвищої освіти порядок, умови, форми та особливості здобуття фахової передвищої освіти та регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері фахової передвищої освіти», «встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи фахової передвищої освіти, створює умови для поєднання освіти з виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців для забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави» (Закон України, 2019), а, відтак, легалізує новий статус коледжів, які стали закладами фахової передвищої освіти, та відповідно зобов'язує їх до реалізації нової місії. Акцентуємо увагу, що підготовка за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра започаткована у 2020 році.

Створюючи концепт системи освіти, насамперед необхідно визначитись з цілями її функціонування. Адже система освіти – це конкретний спосіб вирішення окреслених завдань у певній точці координат «час – країна – суспільство». Для чого у суспільстві освіта? Що вона дає і що має давати? Коли є відповіді на ці запитання, то складнощі у

проектуванні та реалізації системи освіти відсутні, адже «меті підпорядковані засоби». Однак, ці запитання прості лише на перший погляд. У більшості випадків замість конкретних відповідей на них відбувається занурення у полемічні наративи з головною тезою – «Освіта не така, а має бути хорошою», які не дають відповідей, що означає для освіти «бути хорошою». У публічних полеміках часто акценти робляться на зовнішніх формах, обминаючи увагою її сутнісний зміст, що сприяє побудові чергового карго-культу.

Працюючи зі своїми студентами, завжди мотивую їх тезою, що освіта повинна змінювати поведінку людини та якість її життя. Відтак, відстоюю думку, що освіта має дати людині певний набір інструментів для формування власної особистості, для прояву автономності, свободи вибору, можливості через свою працю задовольняти власні потреби різних рівнів. Однак людина реалізується у певному суспільстві, яке має власні сподівання щодо якостей своїх членів. Тому освіта так само зобов'язана усебічно сприяти, щоб суспільство отримало відповідальних громадян, членів спільноти, які спроможні активно працювати на благо суспільства та інших людей, зробити гарну кар'єру, досягти успіху, бути соціалізованим та лояльним до вимог спільноти. Природа названих цілей містить суперечності: в основі першої – незалежність, в основі другої – конформність. Саме тому будь-яка система освіти є компромісом. Діти хочуть весело проводити час у школі без складних уроків (математики, фізики, мови і т.д), але повноцінне життя у суспільстві є нереальним без ґрунтовних, системних знань про те, як влаштований світ – природній та соціальний. Молодь віддає перевагу навчанню на юриста чи економіста, а держава запрошує їх навчатись до професійного (професійно-технічного) закладу і стати слюсарем. Батьки вимагають, щоб були реалізовані особистісні цілі освіти, а держава воліє витратити кошти на задоволення суспільних. Зауважимо, що цей компромісний кейс потребує рішення в

умовах обмежених ресурсів, тому щоразу приймається рішення за рахунок чого і як саме буде досягнутий компроміс. Відтак, можемо стверджувати, що створення системи освіти, яка б задовольняла усіх за усіма параметрами складна справа. Тому широке публічне обговорення є завжди актуальним. А роль держави полягатиме у створенні дієвого конструкту через відповідну нормативно-правову базу та фінансове забезпечення. На Урядовому порталі в розділі Реформи чітко прописана мета щодо розвитку людського капіталу та визначено як стратегічну мету «перетворення української освіти на інноваційне середовище, в якому учні й студенти набуватимуть ключових компетентностей, необхідних для успішного життя у сучасному світі, а науковці матимуть усі необхідні можливості та ресурси для своєї роботи» (Урядовий портал, 2021). Зауважимо, що сильна система освіти, як правило, має надзвичайно широку різноманітність, а загальні очікування щодо результатів діяльності освітніх інститутів універсальні – це соціалізовані, з стійкою психікою та моральними орієнтирами громадяни, які володіють знаннями та вміннями, що дозволяють заробляти на життя та самореалізуватись у непростому швидкоплинному світі.

Зазначимо, що Україна наполегливо працює над створенням якісної системи освіти, ідеальне бачення цієї системи представлено у рамковому Законі України «Про освіту» (2017), де невід’ємними складниками системи освіти визнано дошкільну освіту, повну загальну середню освіту, позашкільну освіту, спеціалізовану освіту, професійну (професійно-технічну) освіту, фахову передвищу освіту, вищу освіту та освіту дорослих (ст.10). Саме в цьому законі уперше уведено в обіг поняття «фахова передвища освіта» (ст.16), а цілісне бачення цього виокремленого складника системи вітчизняної освіти презентовано у Законі України «Про фахову передвищу освіту» (2019), під юрисдикцію якого на сьогодні підпадають фахові коледжі як заклади фахової передвищої освіти. Відповідно до офіційних даних, які доступні у реєстрі суб’єктів освітньої

діяльності Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), станом на жовтень 2021 року в Україні налічується 464 освітніх заклади, які ідентифіковані як заклади фахової передвищої освіти (ЗФПО) (в тому числі відокремлені структурні підрозділи ЗВО), серед яких більшість – це коледжі (ЄДЕБО, 2021). Лідерами за кількістю ЗФПО є Дніпропетровська (36) та Львівська (30) області та м. Київ (31). Найменше ЗФПО у Хмельницькій (8) та Черкаській (9) областях. На жаль, в офіційному виданні Державної служби статистики України «Україна у цифрах. 2020» немає інформації щодо кількості ЗФПО та їхнього контингенту студентів, а інформація про ці освітні заклади «розчинена» в інформації про ЗВО (Україна у цифрах. 2020, 2020).

Рис.1. Кількість закладів фахової передвищої освіти (ЗФПО) в Україні та їхній розподіл за областями, 2021 р.

Джерело: складено автором за даними Реєстру суб'єктів освітньої діяльності Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Теза про те, що уведення обов'язкової державної підсумкової атестації (ДПА) у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) для студентів коледжів та вимога подачі разом з дипломом молодшого спеціаліста сертифікатів ЗНО з певних загальноосвітніх предметів для продовження навчання на бакалаврських освітніх програмах за скороченим

терміном навчання, суттєво скоротився попит на навчання у коледжах, є одним із найпоширеніших міфів про фахову передвищу освіту. Разом з тим, за статистичними даним ЄДЕБО, які характеризують вступні кампанії останніх років, спостерігається зростання кількості поданих заяв абітурієнтів на навчання за освітнім ступенем молодший спеціаліст/освітньо-професійним ступенем фаховий молодший бакалавр. Так, у 2018 р. всього було подано 64 616 заяв, 2019 р. (дозволена подача електронних заяв на базі повної загальної середньої освіти) – 244 506 заяв, 2020 р. (перший набір з освітньо-професійним ступенем фаховий молодший бакалавр) – 251 160 заяв, 2021 р. – 298 121 заява (Сайт ЄДЕБО, 2018, 2019, 2020, 2021).

Ще один міф про фахову передвищу освіту – це низький базовий рівень підготовки абітурієнтів. У межах дослідження «Портрет першокурсника-2021», проведеного на базі 10 коледжів Центрального регіону України, серед яких Фаховий коледж «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка, за участі 617 першокурсника, встановлено, що 89,3 % абітурієнтів мали середній бал свідоцтва про базову загальну середню освіту у діапазоні від 7 до 12 балів, а кожен п'ятий абітурієнт – від 10 до 12 балів.

Предметом полеміки в контексті професійної підготовки у коледжах часто виступає її якість. Вважаємо, що про якість професійної підготовки може свідчити подальша доля випускників коледжу. У Фаховому коледжі «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка (до лютого 2020 р. Університетський коледж) системно з 2012 року ведеться моніторинг продовження навчання/працевлаштування випускників (Братко, 2018). За результатами цього моніторингу, у середньому 77% випускників коледжу продовжують навчання у ЗВО на бакалаврських програмах, четверта частина з яких – поєднують навчання та роботу за фахом, п'ята – поєднують навчання з роботою не за фахом. З 23%

випускників, які не продовжують навчання ЗВО, тільки 5% не повідомили про свою подальшу долю, решта – працюють за фахом. Закономірно, що випускники коледжів, які продовжують навчатися в ЗВО, маючи вже професію та відповідний диплом, набагато легше знаходять кваліфіковану роботу чи підробіток, ніж їхні однолітки-студенти. Маючи кваліфікацію, студент може знайти собі роботу, яка здатна забезпечити його потреби (а подекуди і потреби родини), і паралельно здобувати вищу освіту.

Наведена інформація піддає сумніву три найпоширеніші міфи про фахову передвищу освіту/навчання в коледжі: падіння попиту, слабкі здобувачі освіти (низькі бали), випускники не працюють за спеціальністю. Проте за освітою, яку надають коледжі, ще залишається ознака «транзитності», коли її здобувають, щоб потім продовжити навчання у ЗВО. Але це не тільки ознака вітчизняної системи освіти. Так, комм'юніті (місцеві громадські) коледжі США теж активно залучаються до програм трансферу, коли їхні випускники можуть за скороченими програмами навчатися в чотирьохрічних коледжах університетів (Schudde, Jabbar, & Hartman, 2021). Досвід комм'юніті коледжів США, завдяки своїм особливостям – зорієнтованості на задоволення потреб місцевої громади та співпрацю з нею через підготовку кадрів для місцевих організацій і бізнесу, можуть у багатьох питаннях стати взірцем для закладів фахової передвищої освіти України. Вони пропонують широкий діапазон освітніх програм підготовки фахівців, які готують безпосередньо до праці на робочому місці та продовження навчання (академічні (associate degree); трудові й професійні (vocational and occupational education) програми; програми у рамках освіти для дорослих (adult education) та неперервної освіти (continuing education), що забезпечують реалізацію концепції «освіти протягом життя» (life-long learning); програми корпоративного навчання для потреб конкретної компанії чи організації тощо); забезпечують корекцію попереднього рівня освіти та, в окремих випадках,

повну загальну середню освіту (Братко, 2018, с.58).

Фахові коледжі як освітній ресурсний центр розвитку людського капіталу.

В актуальних умовах імплементації Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019) заклади фахової передвищої освіти мають нові можливості та перспективи для трансформації своєї діяльності з метою задоволення потреб здобувачів освіти, ринку, надання фаховій передвищій освіті рис привабливості за рахунок доцільного поєднання теоретичної та практичної підготовки фахівців, зі зміщенням акцентів на пріоритет практичної, що зорієнтована на формування конкретних навичок, які дозволяють випускникам бути успішними в професії та/або продовжити навчання за обраним фахом. Адже заклад фахової передвищої освіти має забезпечити «здатність особи вирішувати типові спеціалізовані задачі в окремій галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у визначених ситуаціях» (Закон України, 2019). У цілому місце фахових коледжів у системі неперервної освіти можна визначити як сходинку між загальноосвітньою та університетською підготовкою, між прагматично-практичною професійною і академічною освітою. Закладам фахової передвищої освіти або структурним підрозділам закладу вищої освіти, іншої юридичної особи, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової передвищої освіти, Законом України «Про фахову передвищу освіту» (2019) визначені широкі права щодо організації освітньої діяльності, яка має набути рис багаторівневості, доповнюваності, маневреності, гнучкості, інтегрованості. Зокрема, вони можуть «проводити дослідницьку та/або творчу мистецьку, та/або спортивну діяльність, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з навчанням на робочих

місцях. Фаховий коледж також має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття профільної середньої освіти професійного та академічного спрямування, професійної (професійно-технічної) та/або початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти, та/або першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» (Закон України, 2019).

Такий широкий спектр завдань заклад фахової передвищої освіти може виконати за наявності відповідних умов та ресурсів, набувши рис своєрідного освітнього ресурсного центру. Ресурсний центр у широкому розумінні – це форма об'єднання, інтеграції, концентрації ресурсів різного походження та призначення. Сприйняття закладу освіти як ресурсного центру базується на переконанні, що у ньому створені умови та можливості для здобувачів освіти через надання доступу до різного виду ресурсів (матеріальних та нематеріальних) з якими здобувачі освіти активно взаємодіють, здобуваючи знання в освітньому закладі. Поєднання різного виду ресурсів створює відповідне освітнє середовище закладу освіти, яке у світовій практиці інтерпретується як освітнє середовище (educational environment), освітній клімат (educational climate), академічне середовище (academic environment), середовище навчання (study environment), середовище учіння / навчання (learning environment) (Abualrub, Karseth, Stensaker, 2013).

Відтак, актуалізується середовищний підхід в освіті, який передбачає цілеспрямовану діяльність щодо створення оптимальних умов для реалізації цілей освітньої організації через моделювання, проєктування та конструювання освітнього середовища закладу освіти, яке має оптимально задовольнити освітні потреби здобувачів освіти. Реалізація середовищного підходу у професійній підготовці фахівців передбачає забезпечення якості освіти через посередництво освітнього середовища цієї підготовки. Освітнє середовище закладу фахової передвищої освіти є не просто набором певних ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних (кадрових),

технологічних, організаційних, репутаційних), а представляє собою цілісність, яка забезпечує професійну підготовку, особистісний розвиток та соціалізацію особистості. Інноваційним освітнім середовищем закладу фахової передвищої освіти буде тоді, коли воно забезпечує стандартизований та індивідуалізований освітній процес, є функціональним та ефективним, має випереджувачий характер, закладає підґрунтя для «навчання упродовж життя». Вибудовуючи освітнє середовище закладу освіти варто звернути особливу увагу на процеси та інструменти, які забезпечують визначення освітніх цілей здобувачів освіти, вибудовування індивідуальної та колективної освітньої траєкторії; процеси та інструменти, які дозволяють вимірювати освітні результати на всіх етапах; індикатори якості освітнього процесу; освітні технології, які забезпечують ефективність та результативність освіти.

Відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019) освітнє середовище закладу фахової передвищої освіти повинно мати потенціал щодо забезпечення освітніх потреб різновікових груп населення; різних освітніх програм (повної профільної середньої освіти, фахової передвищої освіти, професійного навчання, професійного консультування та орієнтації, короткотермінового курсового навчання, підвищення професійної кваліфікації, початкового та/або першого рівня вищої освіти, професійно зорієнтованого навчання учнів старших класів загальноосвітніх шкіл тощо); бути інклюзивним в широкому сенсі; адаптивним до зміни кон'юнктури ринку праці та рейтингу професій. Крім того, бути готовим до реалізації освітніх завдань в особливих умовах, наприклад, умовах пандемії спричиненої вірусом Covid, коли ресурсна забезпеченість має задовольнити потреби дистанційної освіти (від технічного і програмного забезпечення до готовності персоналу закладу організувати та провадити освітній процес у таких умовах).

Перетворення закладу фахової передвищої освіти на освітній

ресурсний центр через проектування та реалізацію освітнього середовища закладу передбачає вирішення трьох концептуальних завдань:

1. Проведення аналітичного обґрунтування програми розвитку освітнього середовища закладу фахової передвищої освіти засобами аналізу і фіксації конкретного стану освітнього середовища, що уможлиблює визначити точку відліку для подальших дій та перетворень (Яким є актуальне освітнє середовище ЗФПО?).

2. Опис стратегічного концепту бажаного стану освітнього середовища (Яким має бути у ближньому майбутньому освітнє середовище ЗФПО?).

3. Визначення тактики програмно-цільового підходу забезпечення переходу освітнього середовища ЗФПО у режим розвитку (Яким чином будуть досягнуті цільові орієнтири розвитку освітнього середовища ЗФПО?).

Трансформація закладу фахової передвищої освіти в ресурсний центр через проектування та реалізацію бажаної моделі освітнього середовища ЗФПО відбувається через проходження (проживання) певних етапів, які потребують комплексної координації та стратегічного управління:

Перший етап: проведення комплексної оцінки внутрішнього та зовнішнього освітнього середовища ЗФПО, аналіз сильних та слабких сторін освітньої організації.

Другий етап: визначення місії, візії, цілей освітньої організації.

Третій етап: розробка стратегій розвитку на рівні освітньої організації та окремих функціональних підсистем.

Четвертий етап: на основі інтегрованої стратегії розробка цілісної і всебічної Програми розвитку освітнього середовища ЗФПО.

П'ятий етап: реалізація Програми розвитку освітнього середовища ЗФПО через розробку та реалізацію конкретного тактичного плану дій.

Шостий етап: стратегічний контролінг для комплексної оцінки та координації всіх процесів та елементів стратегічного управління розвитком середовища ЗФПО.

Окремо варто звернути увагу на труднощі та недоліки, які можуть проявитися під час проходження цих етапів. Насамперед, на першому етапі має бути здійснений саме аналіз актуального стану освітньої системи, не варто підміняти його звичайною інформаційною довідкою. Зазвичай, ефективним буде використання SWOT-аналізу, застосування певного переліку критеріїв (кожен освітній заклад самостійно визначає значимість зовнішніх та внутрішніх чинників). Здійснюючи цілепокладання необхідно пам'ятати, що мета може бути лише одна, а завдань багато (але захоплюватися не варто, доцільно якщо їх буде 7-9). Зауважимо, що Програма не може бути лише переліком ідей щодо розвитку, а має бути конкретним визначеним планом, що піддається оцінюванню та діагностуванню. Тому необхідно подбати про розробку відповідного діагностичного інструментарію, який дозволяє оцінити ступінь реалізації програми та досягнення цілей на кожному з етапів. Також, не можна плутати результати реалізації Програми з індикаторами (показниками) її ефективності. Програма буде цілісною і дієвою, якщо над її створенням працюватиме не одна людина, а вона буде спільним результатом діяльності команди. Це убезпечить від дублювання завдань, викривлення ролі і місця різних підрозділів у реалізації освітньої місії закладу фахової передвищої освіти. Спільна робота управлінської команди над Програмою стане одним із чинників командоутворення, своєрідним тренінгом з креативності, колективної роботи, майстер-класом з генерації ідей та умінь їх презентувати.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує самодостатність і необхідність фахової передвищої освіти як складника сучасної системи освіти України. Однак перед фаховими коледжами як закладами фахової

передвищої освіти стоїть нелегке завдання щодо розвитку з метою реалізації нових амбітних завдань, які поставлені перед ними Законом України «Про фахову передвищу освіту» (2019) та потребами держави у формуванні людського капіталу. Вважаємо актуальним дослідження ефективних шляхів розвитку і трансформації фахових коледжів як ресурсних освітніх центрів, що забезпечують освітні потреби різних вікових груп населення, залучаються до процесів перекваліфікації працівників відповідно до потреб ринку праці. Цей аспект діяльності закладів фахової передвищої освіти є новим та потребує наукового і методичного обґрунтування, тісної співпраці з стейкхолдерами, ринком праці, що відкриває широкий аспект питань для наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Андрущенко В. Системна діагностика освіти. *Вища освіта України : Теоретичний та науково-методичний часопис*. 2021. № 1. С. 5-12. [https://doi.org/10.31392/npu-vou.2021.1\(80\).01](https://doi.org/10.31392/npu-vou.2021.1(80).01)
- Братко М. Громадські (комм'юніті) коледжі як складова системи вищої освіти США. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2018. № 30. С. 53-60. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2018.30.5360>
- Братко М. Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти, 13.00.06 - теорія і методика управління освітою. Київський університет імені Бориса Грінченка, Держ. вищ. навч. заклад «Університет менеджменту освіти». Київ, 2018. 600 с.
- Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про народну освіту» №2778-VIII від 28.06.1974 (Із змінами і доповненнями, внесеними Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 15 травня 1980 року № 243-X). URL:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T742778.html.

Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року No 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 27.07.2021)

Закон України «Про фахову передвищу освіту» від 06 червня 2019 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2019 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Закон України «Про освіту» від 1991 року (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>

Закон України «Про вищу освіту» від 2002 року (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14#Text>

Мосьпан Н. (2021). Вища освіта та ринок праці в Україні: десятиліття взаємодії. *Освітологічний дискурс*. №32(1). 20–38. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.2>

Огнев'юк В. О. (2012). Освітологія: витоки наукового напрямку: монографія. К.: ВП «Едельвейс».

Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. Центр Разумкова. Київ : Заповіт, 2018. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf

Україна у цифрах. 2020. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf.

Шульц Т. Ценность детей. *THESIS*. 1994. No 6. 37–49. https://ecsocman.hse.ru/data/725/892/1216/6_1_2schu.pdf (дата звернення 12.07.2021 р.).

Офіційний сайт ЄДЕБО, 2021, <https://registry.edbo.gov.ua>

Офіційний сайт Уряду України (Урядовий портал): <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi>

- Abualrub, I., Karseth, B., & Stensaker, B. (2013). The various understandings of learning environment in higher education and its quality implications. *Quality in Higher Education*, 19(1), 90–110.
- Schudde, L., Jabbar, H., & Hartman, C. (2021). How political and ecological contexts shape community college transfer. *Sociology of Education*, 94(1), 65–83.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American economic review*, 51(1), 1–17.

REFERENCES

- Andrushchenko V. (2021). Systemna diahnostyka osvity [System diagnostics of education]. *Vyshcha osvita Ukrainy : Teoretychnyi ta naukovometodychnyi chasopys*. 1. 5-12. [https://doi.org/10.31392/npuvou.2021.1\(80\).01](https://doi.org/10.31392/npuvou.2021.1(80).01) (in Ukrainian).
- Bratko M. (2018). Hromadski (kommiuniti) koledzhi yak skladova systemy vyshchoi osvity SShA [Public (community) colleges as a component of higher education systems in the USA]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, 30. 53-60. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2018.30.5360> (in Ukrainian).
- Bratko M. (2018). Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia profesiinoiu pidhotovkoiu fakhivtsiv v osvitnomu seredovyschi universytetskoho koledzhu [The theoretical and methodical foundations of management of professional specialists training in the educational environment of the university college]: dys. na zdob. nauk. stup. d-ra ped. nauk : 13.00.04 - teoriia i metodyka profesiinoi osvity, 13.00.06 - teoriia i metodyka upravlinnia osvitoiu. Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka, Derzh. vyshch. navch. zaklad «Universytet menedzhmentu osvity». Kyiv. (in Ukrainian).

- Zakon Ukrainiskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky «Pro narodnu osvitu» №2778-VIII vid 28.06.1974 (Iz zminamy i dopovnenniamy, vnesenymy Ukazom Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR vid 15 travnia 1980 roku № 243-X). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T742778.html. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 1 lypnia 2014 roku No 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy «Pro fakhovu peredvyshchu osvitu» vid 06 chervnia 2019 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05 veresnia 2019 roku № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 1991 roku (vtratyv chynnist). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (in Ukrainian)
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 2002 roku (vtratyv chynnist). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14#Text> (in Ukrainian)
- Mospan N. (2021). Vyshcha osvita ta rynok pratsi v Ukraini: desiatylittia vzaiemodii [Higher education and labour market in ukraine:a decade of interaction]. *Osvitohichnyi diskurs*, 32(1). 20–38. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.1.2> (inUkrainian)
- Ohneviuk V. O. (2012). *Osvitohiia: vytoky naukovoho napriamu: monohrafiia*. K.: VP «Edelveis». (in Ukrainian)
- Rozvytok liudskoho kapitalu: na shliakhu do yakisnykh reform. Tsentrazumkova. (2018). Kyiv : Zapovit. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf (in Ukrainian).
- Ukraina u tsyfrakh. 2020. (2020). URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf (in Ukrainian).

Shults T. (1994). Tsennost detei. THESIS, 6. 37-49.
https://ecsocman.hse.ru/data/725/892/1216/6_1_2schu.pdf (data zvernennia 12.07.2021 r.) (in Russian).

Abualrub, I., Karseth, B., & Stensaker, B. (2013). The various understandings of learning environment in higher education and its quality implications. *Quality in Higher Education*, 19(1), 90–110 (in English).

Schudde, L., Jabbar, H., & Hartman, C. (2021). How political and ecological contexts shape community college transfer. *Sociology of Education*, 94(1), 65–83 (in English).

Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American economic review*, 51(1), 1–17 (in English).

MARIIA BRATKO,

Applied College “Universum”,

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

m.bratko@kubg.edu.ua, ORCID iD 0000-0001-7162-2841

**APPLIED COLLEGES AS AN EDUCATIONAL RESOURCE CENTER
FOR HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT**

The article is concerned with the issue of the transformation of domestic colleges into institutions of professional pre-higher education (IPPE), as well as the substantiation of their place in Ukraine's education system in the context of the country's human capital formation. The essential meaning of the concept of "human capital," the role of the social institution of education in developing the potential of human capital are emphasized. The educational mission of applied colleges is viewed through the lens of education's civilizational and sociocultural role. Based on the retrospective analysis of the history of the creation and growth of colleges as a component of the system of continuing training during the period of Ukraine's restoration of independence (1991-2021), regulatory framework for their operation, the current Law of Ukraine "On Professional Pre-Higher Education" (2019), statistics, and the results of the author's empirical research, a conclusion has been made about the self-sufficiency and necessity of this component in the modern education system of Ukraine. It has been determined that professional pre-higher education serves as a bridge between general secondary and higher education, and its content is an appropriate blend of pragmatic-practical and academic-theoretical components. The importance of

the environmental approach in professional pre-higher education has been highlighted, and the necessity of transforming applied colleges into resource centers through the design and realization of an educational institution's corresponding educational environment has been given arguments for. A step-by-step algorithm is given for such project activity. There are some examples of issues and flaws that can arise when designing an innovative educational environment for an applied college.

Keywords: *applied college, designing, educational environment, educational environment of an institution of professional pre-higher education, environmental approach, institution of professional pre-higher education, resource center, professional pre-higher education.*

Стаття надійшла до редакції 00.00.2021

Прийнято до друку 00.00.2021